

INTERJÚ

Nagy életmű. „Terjedelemben biztosan az – mintegy hetven évet fog be. De hogy mit ér, azt az olvasó mondja meg. Aki meg az életemre kíváncsi, olvassa el a lexikonok ilyenfajta közléseit” – mondta erre a nyolcvannyolc éves Tózsér Árpád, Kossuth- és József Attila-díjas felvidéki költő, a Nemzet Művésze, akinek a szerteágazó életművét nemrégiben Magyar Örökség díjjal ismerték el.

Bár a magyar irodalomról, pályatársakról, adósságokról, szlovákokról beszélgettünk a költő pozsonyi otthonában, állandóan szóba került az élete is, hiszen az elválaszthatatlan a háború utáni felvidéki magyar irodalom újraindulásától.

ma
mű

Irodalmunk lélekvándora

Beszélgetés Tózsér Árpáddal*

Hogy terjedelmes életművemből mi a fontos s mi kevésbé az, ezt itt most nehezen tudnám eldönteni. Általában a szerzők, írók azt mondják, minden művük egyformán kedves számukra. Hát, ez közhely, s én is csak közhelyben tudok hirtelen a kérdésre válaszolni: a szerző számára mindig a legutolsó műve a legfontosabb, mert gondolatban még a megjelenése után is azzal foglalkozik legtöbbit. Az én legutolsó könyvem a naplóorozatom hatodik kötete, az *Akhilleusz utoléri a teknőst*. A cím azt akarja jelenteni, hogy 2020-szal, szándékom szerint, befejeztem a naplóírást. Úgy érzem, hogy már nem elég érdekes az életem ahhoz, hogy egy naplónak „hőse” legyek. A napló ugyanis akkor irodalom, akkor kívánczik nyilvánosság elé, hogyha az írója érdekes ember. Mert itt nem érvényes a Roland Barthes-i szlogen, hogy „a szerző halott”, itt a szerző nagyon is él.

Tehát ön most naplói hatodik kötetét érzi a legfontosabbnak életművéből. De én nem egészen erre céloztam a bevezetőmmel, hanem arra, hogy a sok műfajban tevékeny Tózsér Árpádot általában minek tartják az olvasók. Mert azt szoktuk mondani, hogy Tózsér Árpád, a költő.

Azt mindig a mű befogadója mondja meg, hogy az alkotó micsoda, kicsoda. Hiába állítom én magamról, hogy költő vagyok, ha az utókoromban, ha lesz ilyen, elsősorban a naplóim élnek majd.

Jó, akkor maradjunk annyiban, hogy számomra, az olvasó számára Tózsér Árpád elsősorban költő. Mit tart Tózsér Árpád, a költő, a költészet mai fontosságáról, olvasottságáról?

Bonyolult ügy. Ma sok a költő, és kevés a versolvasó. Ez persze még nem lenne olyan nagy baj, Hamvas Béla egyenesen azt mondta annak idején, hogy a nemes irodalmat, elsősorban a költészetet, a tömegemberek között nem terjeszteni kell, hanem védeni. Tőlük.

Ez kicsit olyan elitista vélemény.

Mondjuk. A lényeg azonban az, hogy az internetnek köszönhetően ma már mindenki írhat bármit, és mondhatja

például, hogy az vers, és az írója mondhatja magáról, hogy ő költő. S a sok kvázi-vers között nehéz megtalálni az igazi költészetet.

Kiket olvas ön ma, kiket tart „igaziaknak”, mondjuk, a fiatalok közül?

Az egyik „igazit” úgy hívják, hogy Szabó Marcell. Fiatal kora ellenére is nagy költőnek tartom. „Minden pórásával a mozgásban lévő anyaghoz kötődik” – mondja René Charról egy monográfiája. S ugyanezt el lehetne mondani Szabóról is, csak ő valahogy „átlekesíti” a mozgó anyagot, parttalanul áradó szabadverseiben a költészet, rejtélyes módon, a vallással találkozik. S itt egyik legjobb kritikusanak, Sipos Balázsnak a véleményét osztom. Szabó legújabb kötetének az alcíme is ez: *Materialista vigasztalások*. Miről van szó? Nagy általánosságban fogalmazva arról, hogy a transzcendenciát, a vallás mellett, már a romantika idején is az irodalom közelítette meg leginkább. Például a filozófus Feuerbach, aki egyáltalán nem vádolható valóságossággal, írta le, hogy a művészet tulajdonképpen transzcendenciát közvetít az olvasónak, azaz nagyon leegyszerűsítve a dolgot, a művészetet elképzelhetjük úgy is, mint a modern ember vallását. Szabó Marcell költészetében a transzcendencia „materialista” megközelítését és igazolását érzem alapvető törekvésnek.

Talán ráérezett ő is és mások is a pályatársai közül, hogy a mai ember valahogy a mélyebb érzések, a transzcendencia felé fordul. Úgy érzi, hogy el van veszve a materialista világban, és fogózót keres.

Visszahatás ez, az ember elmaterializálódásának a kont-rapunktja. Az ön által említett keresés persze mindig is jellemző volt az irodalomra, de, amint már volt róla szó, a romantika idején más, jelentősebb hangsúlyt kapott, s ez a más hangsúly és más nézőpont még a szocialista időkben is jellemző volt a legjobb alkotóinkra. Gondoljunk például Mészöly Miklós *Saulus* című művére. Vagy a másik meghatározó prózairónk, Kertész Imre *Kaddis* című regényére. S hogy a költészetből is említsék példát: Borbély Szilárd *Halotti pompája* teljesen a *Biblia* ihletésében íródott. Az irodalomban tehát akkor is megvolt

a transzcendencia igénye, csak a kritika számára nem volt engedélyezve ennek az igénynek a láthatóvá tétele.

A kritikusok, sajnos, sokszor dolgoznak elvárások, sőt rendelések szerint. S minden kornak mások a megrendelése.

Az irodalomban biztos, hogy a kritikusok dolgoznak leginkább megrendelésre, és ha nem, akkor is ők érzik legintenzívebben, hogy mi van a levegőben, mit vár el a mainstream.

Most mit vár el? Ezt azért is érdemes megkérdezni Tózsér Árpádtól, mert annak idején, az 50-es évek végén és 60-as évek elején, amikor debütált – a 60-as évek elején adja ki az első verskötetét –, akkor is nagyok voltak az elvárások, de ön és néhány társa éppen hogy szembe fordult az elvárásokkal.

A mi nemzedékünk 1958-ban indult egy antológiával. *Fiatal szlovákiai magyar költők* volt az antológia címe. Az antológiában jelentkező fiatalok néhány valóban határozottan szembe fordult az addigi, úgynevezett szocialista realista elvárásokkal. 1965-ben *A Hét* című képes hetilapban dolgoztam, és olyan beszédes címmel indítottam ott vitát, hogy *Egy szemlélet ellen*. A vitaindítómban azt fejtettem ki, hogy előre megadott szemléletek, ideológiák jegyében nem lehet irodalmat művelni, illetve hogy az így született irodalom nem irodalom, hanem, mondjuk, színvonalasabb propaganda. Azt, hogy a mai kritikustól mit vár el a kor vagy az irodalompolitika, nehéz lenne megfogalmazni, mert szinte annyi irodalompolitika létezik, ahány politikai párt. Érdekes feladat lehetne viszont valamely „irodalompolitológusunk” számára aszerint azonosítani az egyes pártokat, hogy milyen ideológiai szempontok képviselését várják el az irodalomtól. A vizsgálódás valószínűleg ilyen szempontokat forogna ki: nemzeti elv, „zöld” szempontok, feminizmus, genderelmélet, multikulturalizmus, PC, LGBTQ stb. S nehogy azt higgyük, hogy ezeknek az elvárásoknak csak a tehetségtelegebb íróink nem tudnak ellenállni! Azt az egy dolgot azonban most, a rendszerváltás harmincnyedik évében is leszögezhetjük, hogy az irodalomnak ma sincs halálósabb ellensége az ideológiánál. Az ideológia ma is éppen olyan sematizmust szül, mint amilyen sematista volt az úgynevezett szocialista realista irodalom.

S mégis: ha önmagát kellene azonosítania? Milyen azonosságjegyei vannak Tózsér Árpád költőnek és költészetének?

Remélem, hogy sok azonosságjegyük van. Mint ahogy minden egzisztenciának és jó költészetnek számos az azonosságjegye. De azért egyet próbálok megnevezni is. A Magyar Örökség-díj átadásán nem tudtam jelen lenni,

de elküldtem magam helyett, hogy úgy mondjam, a „szózatomat”, és ebben úgy fogalmaztam meg magamat, hogy én „lélekvándor” vagyok. Ez volt a jelenleg utolsó előtti verskötetemnek a címe is: *Lélekvándor*. A kötet egyébként 2019-ben jelent meg. S ez a cím annyit jelent, hogy verseimben úgy igyekszem felfogni a világirodalmat és az azt megjelenítő mai embert, ahogy azt annak idején Eliot elképzelte: az ötezer éves world literature-t egyetlen műként kell olvasni, mondta. Próbálok én is egyetlen élő, eleven szervezetként megélni és magamévá írni az ötezer éves betűtengert – Homérosztól, mit tudom én, Szabó Marcellig. Tehát, összefoglalva: egyetlen szerves, élő egészé, organizmussá élni és írni a világirodalmat, s közben lélekből lélekbe vándorolni egészen a mai kor és a saját „lelkéig”. Ezt az irodalmi metempsichózt tartom én a költő feladatának általában, és ezt tartom a magam ars poeticájának is.

Dolgozószobájában nem látok zenekészüléket, de hát manapság a számítógépből is lehet zenét elővarázsolni. Milyen zenét szeret, mit szeret hallgatni?

Ha komolyzenére gondol, akkor Bachot és Mozartot együtt. Bachot a kozmikus-transzcendentális komolyságáért, Mozartot pedig, éppen fordítva, azért, mert a látszólag komolytalan témákban is meg tudja látni és láttatni a komolyt, az egzisztenciálisat, sőt esetenként akár a transzcendentálist is. Így képviselik ők ketten számomra a zenei univerzumot.

Beszélgessünk kicsit a kezdetekről is! Gömöriségét soha nem tagadta meg, univerzális költővé is úgy vált, hogy a szülőföld, szűkebben a szülőfalu, Gömörpéterfala, és a tájegység, a Medvesalja és Gömör benne van művészetében is és Tózsér Árpádban is a mai napig.

Elsősorban a gyermekkorom köt nagyon szorosán, szervesen az egykori Gömör vármegye területéhez. Aminek, nagyon találóan, most már nem tudnám megmondani, hogy vajon én-e vagy B. Kovács István adta a Gömörország nevet. De az is elképzelhető, hogy valamikor, a történelem mélyén valóban volt valami sajátos önállósága ennek a területnek, s abból az időből maradt ránk a Gömörország név. S mi csak megújítottuk azt.

„Gömörországot” egyébként felfedezte a szlovák irodalom egyik jeles képviselője is, a prózaíró Vladimír Mináč, akit ön fordított is.

Hát, igen, arról a Vladimír Mináčról van szó, aki egyébként a magyar olvasók számára nemigen rokonszenves. Okkal. Később talán, ha lesz időnk, elmondhatom azt is, hogy miért. Szóval Mináč írja Gömörországról, azaz „Gemerskőről”, hogy területe a történelmi Magyarország kicsiben. Az északi fele szlovák, a déli magyar, északon

iparosodott, délen inkább agrárjellegű, mondja. S mindez körülbelül igaz is, az egykori Gömör vármegye nemzeti-ségileg annyira tarka s gazdaságilag annyira önálló volt, hogy kicsit valóban leképezte a történelmi Magyarországot, s akár ország is lehetett volna az országban.

Megfigyelhető, hogy nagyon sok szuverén gondolkodó és alkotó, például Tózsér Árpád, de sokan mások is Gömörországból származnak. Gömörország a költők országa – szoktuk mondani itt, a Felvidéken.

Annak idején, az 50-es években a Szlovák Írószövetség úgynevezett magyar szekciója volt a szlovákiai magyar írók fóruma. Egyik ülésén, amit Dénes Gyurka vezetett – jeles költő volt, szintén gömöri származású –, szóval Dénes körülnézett, s így szólt: „Megnyitom a Szlovák Írószövetség magyar szekciójának ülését, de úgy látom, azt is mondhatnám, hogy valamiféle »gömöri szekciót« nyitok meg.” Az egy Bábi Tibor kivételével ugyanis, aki mindjárt fel is hördült, hogy „micsoda ízetlen játék ez!”, mindenki gömöri származék volt az asztal körül.

Akkor most egy kérdés erejéig térünk vissza Mináchoz. Tudjuk, nacionalista szlovák író volt, ön mégis fontosnak tartotta, hogy egy művét lefordítsa magyarra. Miért?

Pontosan azért, hogy a magyar olvasóközönség ne csak szövegeket ismerjen a szlovák irodalomról és alkotóiról, hanem az alkotók konkrét műveit is. Minác egyébként a gyenge prózái mellett nagy formátumú esszéista volt. S emberként is érdekes figura. Például a magyar Dobos Lászlónak, mondhatnám, barátja volt. S talán ennek a kapcsolatnak köszönhetően tulajdonképpen sokat segített a szlovákiai magyar íróársadalomnak. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy Dobos László volt akkor a szlovákiai magyar irodalom fő szervezője, mozgatója. Na, szóval ez a Minác, ha általában a magyarokról volt szó, legszívesebben köpött volna egyet, annyira fűtötték a nacionalista indulatok. Abban, a történelmi esszéket tartalmazó művében például, amelyet 1988-ban, *Összefüggések* címmel lefordítottam, azt írja, hogy a „magyarság a szlovák politika végzete”, s hogy a szlovákok, a történelmi sérelmeik miatt csaknem „mitológiai gyűlölettel” néznek a magyarokra. De ugyanakkor ez a nacionalista Minác a szlovákiai magyar irodalmat támogatta. Dobostól hallottam annak idején, hogy 1958-ban, az *Irodalmi Szemle* indulásánál nagyon pozitív szerepet játszott. Ezek történelmi tények, amelyeket nem lehet, és nem kell letagadni: a történelem sokszor építkezik ilyen paradoxonokból.

Azzal, hogy Tózsér Árpád a szlovák irodalomból ilyen műveket is lefordított, a szlovák nép lelkének és történelmének egyik legjobb ismerőjévé és értőjévé lett. Hogyan

gyümölcsöztette ezeket az ismereteit a saját munkásságában?

Sokféleképpen. A legfontosabb a sokból: megtanultam a szlovák népről, nyelvről, történelméről pozitívan gondolkodni. Egy közeli példa: a *Litera* nevű magyarországi irodalmi portál nemrég anketot szervezett a „Hogyan fordíthatjuk a trianoni veszteséget át nyereséggé?” témáról. Az anketon jómagam is részt vettem, s azt mondtam el ott, hogy a szlovák nyelvnek köszönhetően hogyan tanultam meg elég könnyen lengyelül is, oroszul is, a cseh nyelvről, amely csak alig különbözik a szlováktól, nem is beszélve, s hogyan kezdtem e nyelvek irodalmát fordítani. Amikor az egyetemen, ahol magyar és szlovák nyelvet és irodalmat tanultam, azt hallottuk, hogy a szlovák nyelvnek központi helye és szerepe van a szláv nyelvek között, s ez abból következik, hogy elképzelhető: a Tátra és környéke volt a szlávok őshazája, mi, magyar hallgatók mosolyogtunk: íme, egy kis nép megalomániája. De később, mikor azt tapasztaltam, hogy szlováktudásom alapján szinte valamennyi szláv nyelvet értem kicsit, s hogy ebből a nyelvből minden szláv nyelv felé vezetnek szálak, el kellett ismernem, hogy lehetett ebben a Tátra-őshaza eszmében valami. De ne szaporítsam a szót: Trianonnak „köszönhetően” tanultam meg szlovákuul, és a szlovák nyelvnek köszönhetően nyílt számomra ablak egész sor szláv nyelvre. És ha megfontoljuk, hogy milyen nagy hendikep volt (és ma is az) a magyarság számára az egynyelvűség, a magyar nyelvbe zárttság, akkor ez nem kis dolog. És akkor a szlovák barátaimról, akiket tulajdonképpen szintén a szlovák nyelvtudásomnak köszönhetek, még nem is beszéltem. Most jelent meg nemrég a második gyűjteményes szlovák verskötetem. Vagy tizenkét-tizenhárom fordító fordította, egytől egyig kitűnő költő és barátom, Lubomír Feldekkel kezdve, és befejezve, mondjuk, a fiatal Jožko Tancerrel.

Gömörpéterfalán, a szülőfalujában milyen népzene hallgattak?

Én elmondhatom magamról, hogy a népdal ihletésében tanultam meg verselni. Az első versem, amelyet valamikor tizenegy-tizenkét éves koromban írtam, népdalutárat volt. Ami pedig a falumat illeti, ott gyerekkoromban, bizonyos alkalmakkor még szinte versben beszéltek. Ha egy suhanc bevonult katonának, az első leveleit szüleinek vagy szeretőjének versben írta. De a családi ünnepek – lakodalom, keresztelő, névnap – sem történhetek meg versbe szedett köszöntők és elmélkedések nélkül.

Napjainkban is nagyon aktív. Sokat olvas, sokat ír. Min dolgozik Tózsér Árpád jelenleg?

Időzzünk kicsit annál a kérdésnél, hogy mit olvasok. Visky András: *Kitelepítés*. Visky András erdélyi magyar

író a családja román Gulagra való kitelepítésének a történetét írja meg, nagyon-nagyon torokszorítóan, pontosan, dokumentumszerűen, s mégis nagyon-nagyon regényszerűen, élvezetesen.

Ha valaki, akkor egy felvidéki magyar értheti ezt a könyvet.

Így van. És ki kell mondanom: szégyellhetjük magunkat, hogy nem szlovákiai magyar szerző írta meg a kitelepítések, hogy úgy mondjam, emblematikus irodalmát. Visky András műve ugyanis nemcsak egy romániai magyar család kitelepítésének a története, hanem minden magyar család háború utáni és 1956 utáni kitelepítésének, meghurcolásának ikonikus irodalma. Történt volt bár a kitelepítés Csehszlovákiából, Jugoszláviából vagy Romániából. Nálunk csak kísérletek születtek a kitelepítések traumájának a megírására.

Nagyon kritikus, kemény mondatok ezek. És az az igazság, hogy ön mindig is ilyen volt. Hogyan sikerült a szókimondásával egy időben a személyes szuverenitását is megőriznie, például a múlt rendszerben?

Szó, ami szó, valóban én sem voltam soha az, akit a család-fők kegyelnek. Pedig alapjában véve nem szeretem a konfliktusokat. De az óvatoskodást sem szeretem. Igyekszem mindig a legkevesebb szóval kimondani a véleményemet a dolgokról. A múlt rendszer meg maga volt az óvatoskodás. Aki azt akarta mondani, hogy három, inkább azt mondta, hogy majdnem négy. S engem akkor az egyenes beszéddel valószínűleg nem vettek egészen komolyan. Valahogy úgy néztek rám, hogy ááá!, nem tudja, mit beszél. Hadd beszéljen! Az 1963-ban megjelent első kötetemnek az volt a címe, hogy *Mogorva csillag*. A kötet szerkesztője, Tanya Pál le akart beszélni a címről, mondván, hogy a pártközpontban meg fogják kérdezni: miért mogorva ez a csillag? Nem tetszik neki a rendszer? S mivel kitarítottam a cím mellett, végül azzal ütötte el a dolgot, hogy nem baj, majd azt mondjuk, hogy ez egy fiatalon kiégett csillag.

De mára mintha megszelídült volna.

Inkább megöregedtem. S elmagányosodtam. Nincs kivel vitatkoznom, így hát csak magamban zsörtölődöm. Esetleg telefonon keresztül próbálom tartani a kapcsolatot akár fiatal egykori barátaimmal is, akik most többnyire már más véleményen vannak a világról és benne az irodalomról, mint én. Szilárd elvem ugyanis, hogy a halálos ellenségemmel is beszélő viszonyban akarok maradni. Mert az a szektásodás, ami ma a magyar irodalomban folyik, elképesztő. A különböző „szektatagok” nem állnak szóba egymással, elbeszélnek egymás mellett. A vita mint

olyan, teljességgel kiveszett a lapjainkból. Az utolsó vita talán a kicsit mindnyájunk által elítélt, mert elég alacsony színvonalú úgynevezett kultúrharc volt, amelynek néha irodalmi vonatkozásai is voltak. Illetve hát az sem volt igazán vita, mert egyoldalú volt. Akiket kritikával illettek benne, azok lenézően vagy elnézően mosolyogtak, hogy hadd mondjanak, amit akarnak, a kutya ugyan ugat, de a karaván azért halad. Szerintem ez a vitátlanság roppant szellemellenes, s így irodalomellenes is – a minőségi irodalom halála. A vitát, párbeszédet szorgalmazókat ráadásul minden tábor kiközösíti. S az öregségem mellett ez is magyarázza az elmagányosodásomat.

Tényleg sehova sem sorolja magát?

Ha pártról van szó, én legszívesebben egy egyszemélyes pártot alakítanék, ha irodalmi iskolákról, akkor egy külön iskolát.

Akkor beszéljünk inkább arról, hogy min dolgozik most, Árpád. Számítógépe természetesen most is bekapcsolva világít, körülötte millió jegyzet.

Elsősorban verseket írok. Napló helyett is, és irodalmi tanulmányok helyett is. A vershez ugyanis nem kell mindig újra átolvasnom az egész könyvtáramat. Erre a célra az úgynevezett esszévers – kicsit a belső és külső (grafikai) formáját is magamhoz alakítva – nagyszerűen megfelel. A korábbi műfajaim versbe tömörülésének következtében jelenleg három kötetre való versanyagom van készen, de szinte könnyebb megírni egy verset, mint a megírtakat kötetbe rendezni.

Ha már az irodalmi tanulmányairól is szót ejtett: egy tanulmánnyal felért az a búcsúbeszéd, amelyet a nemrég elhunyt Koncsol László temetésére írt és küldött.

Koncsol Laci mindenképpen megérdemelte volna, hogy ott legyek a temetésén, de nem tudtam elmenni. Írásommal azonban legalább szellemileg jelen voltam a szomorú eseményen. Hetvenéves, nagyon szoros barátság fűzött össze bennünket, együtt végeztük a gimnáziumot Komáromban, együtt kerültünk föl a pozsonyi egyetemre, végzés után sokszor ugyanazon a munkahelyen dolgoztunk. Rengeteget beszélgettünk, vitatkoztunk, tudtunk egymás terveiről, tudtuk, hogy éppen min dolgozik a másik. Lacinak nagyon sok és nagyszabású terve volt, de keveset írt. Sok minden a fejében maradt. Meg is írtam a búcsúbeszédemben, hogy úgy távozott el, mint az ötvenkilenc éves Bartók Béla: tele bőrönddel. Egy nagy közép-európai családregegyben akarta megírni családja történetét, szerinte ez lett volna a legfontosabb műve. Nem írta meg. Most is csak azt tudom mondani, hogy máris nagyon hiányzik, és hiányozni fog mindig.

További barátságai?

Cselényi Laci a másik kortárs, akivel telefonon gyakran beszélgetünk, füstölgünk. Személyesen viszont nem találkoztunk legalább három éve.

Pedig itt lakik a közelben.

Ő is megöregedett, és nem nagyon jár ki a lakásából. Na, szóval ezzel a párizsi avantgárdon nevelkedett gömörpanyiti egykori globetrotterrel a világirodalomról szoktunk nosztalgizálni. A „telefonklubunk” másik tagja Szeberényi Zoltán, a régen nyugalmazott irodalomtörténész, aki kilencvenhárom éves, de szellemileg teljesen friss, új verseimnek általában ő az első olvasója. A végletek embere, néha szigorúan, néha szuperlatívuszokban nyilatkozik. A harmadik, és ezzel be is fejezhetem a sort, mert a szlovákiai magyar irodalom Pozsonyban ma szinte ennyi, három ember, szóval a harmadik „klubtag” Duba Gyula, aki szintén kilencvenhárom éves, de a napokban megkapta a Kossuth-díjat, hála Istennek, s ezzel megint aktuális lett az életműve, amelyet – Oravecz Imre művei mellett – a magyar irodalom utolsó nagy parasztenciklopédiájának lehetne nevezni.

Önt viszont az irodalmi és egyéb díjak már fiatalabb korában is nagyon megtalálták. A „Gömörpéterfala díszpolgára” címtől egészen a Kossuth-díjig. Hogyan viszonyul ezekhez az elismerésekhez?

Hát megint kemény dolog lesz, amit mondok, de számomra a díjak soha nem jelentettek sokat. Általában ugyanis nem aszerint adják, hogy ki milyen súlyú életművet mondhat a magáénak, hanem hogy az éppen aktuális kánon mit mond róla. Az pedig nagyon változó dolog. S azt kell mondanom, hogy díszpolgársági oklevelemnek legalább annyira örültem, mikor megkaptam, mint annak idején a Kossuth-díjammak. A díszpolgári cím mögött ugyanis emberismeretet érzek. A falumbeliek egy élő, eleven embert, földijüket méltatták erre a címre, akit úgy ismernek, irományaival együtt, ahogy talán senki más. És erre büszke vagyok. De Duba Gyula hogyhogy csak kilencvenhárom éves korában kapott Kossuth-díjat? Úgy, hogy az irodalomtörténetekben „népi írónak” van elkönyvelve, s a „népi irodalomnak” az újabb irodalmi kánonok tőzsdéjén nagyon gyenge az árfolyama. Az „echte paraszt” Duba tehát mindig lemaradt a jelöltek listájáról. S az egyik legújabb versem – annyira új, hogy még Szeberényi Zoli sem olvasta! – éppen arról szól, hogy a paraszt mint olyan, a mai magyar irodalomba nem fér bele. Talán utoljára Tar Sándor írta le irodalmi érvénnyel magát

a szót. Negatív értelemben Borbély Szilárd írt róla *Nincstelenek* című művében.

Nem olvasná nekünk fel most ezt a versét? Zársóként. Nagyon szívesen.

Tőzsér Árpád:

Nincstelenek

A költő versnek nevezett naplóját azzal a homunkulusz-paradoxonnal lehet összefüggésbe hozni, amely tudvalevően a végtelenből a végtelenbe fut. Vagyis nincs ősapa s őszanya, s nincs a Napot: az űrszoba villanyát leoltó utolsó ember, Ádám és Éva is unokája volt valakiknek, s Káin spermiumában már Hitler és Sztalin homonkulusza is ott volt. A költő ebbe az Örök versbe akárhol bekapcsolódhat, s akárhol abbahagyhatja, hisz nincs kezdet, nincs vég, csak folytatás van. Egyetlen szerves alakzat létezik, amely feltehetően ősnemzéssel született, így hát nem kapcsolható be a mai vers intellektuális paradoxonjainak algoritmusába: a tegnapi-mai falu tenyészete. Az újabb költészeti teológiák szerint a paraszt, az eke, a borona, a csoroszlya, a hídlás, a ganéj, a szúszék, a pajta, a szarufa, a mestergerenda, a vasvilla, az ürü, a jerke – mind, mind a szervesetlen anyag rothadása során, biogenezis útján keletkezett, légykukacok, békák, csigák módjára, hogyan is lehetnének hát ezek részei az antropológiai posztversnek, mely maga a méltóság! A legutolsó irodalmilag érvényes fotón a paraszt félállat s nincstelen: nincsen versbe lépésre jogosító de genere levele. Periódus-rendszeren kívüli elem: üvölt a zoomorf mélyben némán

Köszönöm a beszélgetést!